

راستییه‌کان، پیکهاتنی تینۆری و هه‌لکهوت له زینده‌وه‌رناسیدا

ئیمه ده‌مانه‌وێ ئه‌و ته‌وره ئه‌بستراکت به‌هۆی رووداوێکی راسته‌قینه‌ی ژیان وینا بکه‌ین. ئیواریه‌که‌ی دره‌نگ تیشکی ڕۆژ که زۆر نه‌زم بوو، له چاوی ژنیکی ۸۰ ساڵه‌ی ئالمانی دابوو که به‌ سه‌یاره‌که‌ی له ناو شاریکی گه‌وره‌دا به‌ خیراییه‌کی راده‌یی خۆی به‌ کامیۆنیکی راوستاوه‌ له‌سه‌ر شه‌قامه‌که‌دا: ده‌نگیکی گه‌وره له‌و لیکه‌وتنه‌ له‌ دور و به‌ر بآو بۆوه – کۆتره‌کان له‌ ترسانه‌ هه‌لفرین، دوو سه‌گ ده‌ست ده‌که‌ن به‌ وه‌رین، منالانی قوتابخانه‌ که له‌ په‌نا شه‌قامه‌که‌ راوستاون، به‌ ترسه‌وه‌ هاوار ده‌که‌ن؛ تاقمێک مرقۆی بالعی رییوار شوکه‌ بوون و به‌ په‌له‌ ده‌چنه‌ لای سه‌یاره‌که‌. دوا‌ی هاتنی پۆلیس و ئامبولانس روون ده‌بیته‌وه‌ که ته‌نیا سه‌یاره‌که‌ خراب بووه‌ و که‌س له‌و لێک که‌وتنه‌دا به‌ شتیه‌ی جیددی بریندار نه‌بووه‌. ژنه‌ پیره‌که‌ خۆی به‌ که‌مه‌ربه‌ندی سه‌یاره‌که‌وه‌ به‌ستبووه‌ و ته‌نیا چه‌ند جیبی له‌شی شیین هه‌لگه‌رابوون، چاوبله‌که‌ی شکابوو و بریک شوکه‌ ببوو.

رۆژیک دواتر له‌ پورتۆکۆلی ئیداره‌ی پۆلیسدا هاتوه‌: وورته‌سبوورگ، مه‌یدانی زاند، به‌رزایی زانستگه‌، ۲۵ی جولای ۲۰۰۱ – نیزیکه‌ی کاترمیری ۱۶:۲۲ ژنیکی خانه‌نشین (مامۆستای قوتابخانه‌ "خانه‌نشین" ته‌مه‌ن ۸۰ ساڵه‌) به‌ گورجایی ۲۵ کیلۆمتر له‌ کاترمیردا خۆی به‌ کامیۆنیکی پارک کراوه‌ له‌سه‌ر شه‌قامه‌که‌دا داوه‌. تاییه‌تمه‌ندی سه‌یاره‌ی ژنه‌که‌ (VW Polo مودیلی ساڵی ۱۹۹۴) یه‌ و به‌هۆی خرابیوونی سه‌یاره‌که‌ی ده‌بوو به‌هۆی ماشینی یه‌ده‌کی له‌سه‌ر شه‌قامه‌که‌ لایردرێ. له‌و لیکه‌وتنه‌دا که‌س بریندار نه‌بووه‌. پینچ که‌س وه‌ک شه‌هید ئاگاداری لیکدانه‌که‌ بوون و گۆی دراوته‌ قسه‌کانی هه‌رکام له‌وان و هه‌موویان به‌ شتیه‌یه‌کی وه‌ک یه‌ک رووداوه‌که‌یان گێراوه‌ته‌وه‌.

ئه‌و چیرۆکه‌ که له‌ ژیا‌نی راسته‌قینه‌ی ڕۆژانه‌دا روویداوه‌، چه‌ پیه‌وه‌ندییه‌کی له‌گه‌ڵ ته‌مه‌ری "گه‌شه‌سندن" هه‌یه‌؟ باوه‌کوو له‌ ریکه‌وتی

۲۵ی جولای ۲۰۰۱ ماوهیهکی زۆر تیپەر بووه، بهلگه و پرۆتوکۆلی ههوال له لایهن شههیدهکانهوه وهک دوکومینت لهسهر ئهو رووداوه که له راستیدا پێکهاتوووه، ههر راگیراوه. سهیارهکه ماوهیهکی زۆره چاک کراوتهوه و چاویلکهکەش تازه کراوتهوه، جیی شینهههلهگهراوهکانی پیریژنیش چاک بوونهتهوه. سههرای ئهوانهش ههچ کەس گومان ناکا که ئهو رووداوه پێک نههاتبی: کامیۆنهکه له ریکهوتی ۲۵ی جولای ۲۰۰۱ وهک رووداویکی راستهقییههه (واته فاکتوریکه). هۆکاری ئهو "رووداوه میژوییه" (لیکدانهکه) له بهرابهریدا تهعنا بهلهگهیهکه که لهسهر فسهکانی پینج شاهید دهرکری دوبارهبهسازای بکری: ههر پینج پرۆتوکۆلهکه پشتیوانی لهو تیئورییه دهکهن که ژنه پیرهکه به گورجیهکی رادهبی بههۆی ئهویکه تیشکی تاو کارتیکری لهسهر چاوهکانی کردوووه و نهیتوانیوه به باشی ببینی سهیارهکهی خۆی به کامیۆنیکی پارک کراو لهسهر شهقامهکه داداوه. ئهو "تیشکی تاو – تیئوری"یه که بوته هۆی پیدادانهکه تیئوری – سیستهمیکه و هۆکاری رووداویک له داهاوتودا روون دهکاتهوه. بههۆی دوکومینت و بهلهگهکان رووداویکی راستهقییههه وینا دهرکری (قسهی شاهیدهکان)، روونکردنهوهیهکی تهفسیری پێک دینی (تیئورییهکه)، که هاوکات له پهیمهندی بهشهکانیتری ئهو رووداوه تیئورییهکی پتهو پیکدینی که دهبنیته هۆی روونکردنهوهی رووداویکی راستهقییههه. رووداوهکه به هۆی ئهو تیئورییهوه بۆ پۆلیسی شاری وورتهسبورگ روونکراوتهوه.

لهم بهشهی کتیبهکهدا دهمانههوی به هۆی میتۆدی زانستی سرووشتی زانیاری کۆکهینهوه، لایهنی میژووییهکهیان لهگهله تاقیکارییه زانستییهکان ههلهسهنگینن و لهسهر مانای رووداوه بهههلهکهوتهکانی، باس و لیکۆلینهوه بکهین. له سههرهتاوه به نیشاناندانی نمونهیهک له میژووی مۆسیقادا، ههولێ دوبارهی روونکردنهوهی پهیمهنداپهتی نیوان ئهو تههره دهری.

داروین، موتزارت و بهلگهنامه‌ی بیوگرافی

چارلز داروینی بیست ساله، قوتابی ثابینی و زانستی سرروشتی لایهنگریکی مهزنی موسیقای کلاسیکی بووه. بهتایبیت سیمفونیای وولفگانگ نامادئوس موتزارت (۱۷۵۶ تا ۱۷۹۱) (وینه‌ی ۸)، به رادمیهك کاری تیکردووه، که بهردموام له شاری کمبریج "Cambridge" له کونسیرتهکانیدا بهشداری کردووه.

وینه‌ی ۸ - وولفگانگ نامادئوس موتزارت، نمو وینه‌یه له رۆژی شهشی نوامبری سالی ۱۷۹۰ کیشراومه‌ته و بهیونه‌ی سالوهگه‌ری رۆژی له‌دایکبوونی موتزارته‌مه، رۆژی ۲۷ ژانویه‌ی سالی ۲۰۰۵ له شاری برلین له پیشانگای وینه دانراوه. نمو وینه‌یه ناههنگسازی ناودار ۱۳ مانگ پیش مردنی پیشان دهدات (A). رهسمی گوپی ناناسایی موتزارت هی سهده‌ی ۱۹ (B) به.

دهیان سال دواتر داروین دانی بهوه داناهه که دوی خه‌ریکبوونی بهردموام و دوور ودریژ به پرسپاری زانستی له‌سه‌ر پیکهاتنی چه‌شنه‌که‌ن تامه‌رزویی بو موسیقای کلاسیک تیدا پیک هاتووه (۱۹۰۸). لهی په‌یوه‌ندی‌ده‌دا ده‌بی باس لهوه بکه‌ین که داروین کارتیکه‌ری ده‌نگی موسیقای له‌سه‌ر نازل بهتایبیت کرم و گیاه گوله‌کان - به نهموونتیکی نه‌رینی تاقی کردوته‌وه.

له دهقی کۆتایی کتییی چهشنهکاندا داروین روو به مۆسیقادانهرانی شاری ویهن، دهلی: له جیاتی لیدانی پیاو له تهمنی سنی سالاندا و به شتیوهیهکی سهرسوورهنیهر به تهمرینیکی کهمهوه، "نهگهر موتزارت هموا (لهحن)یکی به بی هیچ تهمرینیکی لیدایه، واههوهو به راستی بکری بلئی به غهریزه و له نههاد و دهروونی خویهوه کارهکهی کردوه."

داروین لیرهدا دهیههوی بلئی که موتزارت بههوی تاییهتهدیهی ژینیتیکهکانیهوه لیهاتوویی و تواناییهکی مهزنی هههوه: "موتزارت بلمهتییکی لهادیکبوی موسیقا بووه."

زانای ئوتریشی (نهمساوی) بواری موسیقا ئوتو ئیریش "Otto Erich" وهک پیکهینهری دوکومینت - بیوگرافی ناسراوه و باوکی پرنسیپی "نویژهنکردنهوهی میژوویی" له بواری زانستی موسیقا له ئهژمار دی. نهو بههوی کوکردنهوهی ژیاننامه و دوکومینتهکانی مۆسیقازانان (کۆمپونیس) و رووداوی ژیاننامه و میزانکردنیان به شتیوهی کرۆنولوژی بهدوای یهکنردا، دهتوانی وینهیهک له ژبانی نهو مروّفانه دروست بکا که پیشاندهری ژبانی راستهقیههی رابردوویان بی.

ژیاننامهی وولفگانگ ئامادئوس موتزارت کومپونیس، پیاوژهن و ماموستای کاپل تواراوه بههوی دوکومینتیکی یهکجار زور و بهربلاو به وردی نویژهن بکریتهوه. موتزارت لیهاتوویی نهندامی گوئی به رادهیهک باش بووه که مروّف لهمرودا ناوی "لیهاتوویی گویدانی بی سنور" ی لهسهر داناوه. نهو مروّفه بلیمهته لیهاتوویی نهوهی بووه دواي گوی راکرتن له دهنگیک ههست به بهشه بچوکهکانی دهنگهکش بکا، بو وینه(دهنگی کامیری a بهرانیه به 440 هرتزه). دهبی شکل و شتیوه و گوئی کورمهکشی وهک هی خوی بووی. داروین له پیهوهندایهتی لهگهل فۆرمی گوئی مروّف چۆنیهتی باریکیوونهوهی قوژبنی سهرهوهی گوئی موتزارتی شروّفه کردوه که دواتر به "گوئی کهمانی داروین" نیوی دهر کردوه. وینهی 8 گوئی کومپونیس موتزارت پیشان دهدا که داروین

وهبیر ستر و کتوری گویی نازملی شیردەر دهخاتمه که ئهو مروقه زانابه سرووشتییه ناوی گویی مهیموونی لیناوه.

لهسەر چ هۆکارنیک موتزارتی ۳۵ ساله روژی ۵ دسامبری ۱۷۹۱ مردوه؟ ئهو سهردمه هوی مردنیان به نوبهتی ناساندوه. زانایانی دواتر مردنی موتزاتیان به چهنیدن چهن روون کردوتهوه که لیره دا سی لهوان دهخمه بهر چاوی خوینهر:

به پنی تینوری دهرمانداوکردنی (۱)، که بو یهکهم جار روژی ۱۲ی دسامبری ۱۷۹۱ له ههوتنهنامهی لاپهره ی موسیقا له شاری برلین فورموله کراوه، گویا موتزات له لایهن کهنیکی ههسوودوه بههوی جیوه یا ماکهیهکی پیکهاتوو له ئارسنیک کوژراوه. وک بکوژ گومان له ئانتونیو سالیری "Antonio Salieri" (۱۷۵۰ تا ۱۸۲۵) و سهوکی دادگا، فرانتس هافمل "Franz Hofdemel" دهکری (ه. لهئندن ۱۹۹۲).

تینوری خوکوژی (۲)، له سالهکانی ۱۹۶۰ هاتوته گوری و له لایهن ل. کۆپن "L. Köppen" (۲۰۰۴) به شیهیهکی جیددی بهلگهی بو هینراوتهوه. به پنی ئهو تینورییه موتزارت دهبی هاوینی سالی ۱۷۹۱ نهخوشی سیفلیس "Syphilis" ی گرتی و ویستیتی بوخوی چاره ی نهخوشیهکهی بکا. بههوی کهک لئومرگرتی لهرادهبهر له جیوه دهبی گورچیهکانی بهرادهیهک بریندار کردی که ماوهیهکی کورت دواتر بههوی لهکارهوتنی گورچیهکانی مردی.

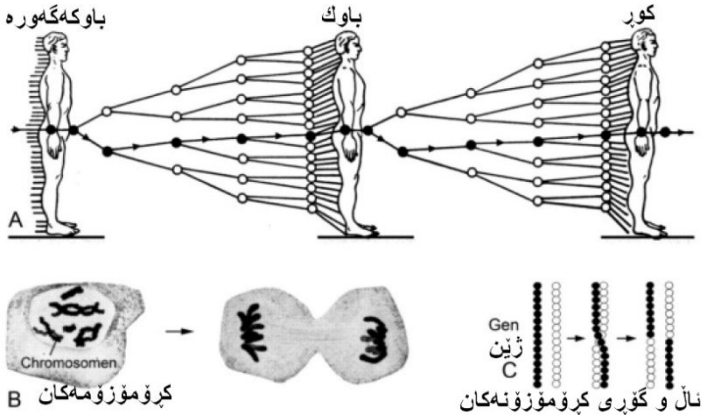
تینوری هه کردن (۳)، که کهمتر سهرنجراکش بووه له لایهن ه. لهئندن "H. Landon" (۱۹۹۲) دراوته دهی و به چهنیدن دۆکومینتیومو لکینراوه. بههوی بهشداری کردنی روژی ۱۸ی نوامبری سالی ۱۷۹۱ له شاری وین و دانیشتن له لۆژی دیواری نازدوه "Freimaurer-Loge" موتزارت تووشی نهخوشیهکی باکتری بووه و بههوی ههوکردنوه مردی، که لهو سهردمه دا دهبی مروقیکی زوری شارهکه تووشی ههمان

نەخۆشى ھاتىيىتىن. ئەو نەخۆشچى دەپنە ھۆى لەكار كەوتتى گورچىلەكانى مروف.

كام لەمۇ سى تىئورىيە دەتوانن مردنى كۆمپونىستەكە روون بەكەنەمە؟ تىئورى (۱) لەمرودا لە لايەن "H. Landon" (۱۹۹۲) بە تىئورىيەكى ھەلۈەشاو و رەدكراو دەنرئى. بۇ تىئورى (۲) چەند بەلگەيەك پىشتراستى دەكەنەمە بەلام ئەو بەلگەنە ناراستەخون. تىئورى ھەكردن واتە (۳) بەھۆى ئەو بەلگەنە لەبەر دەستى مروفدا ھەن بە بۇچوونى من لە ھەموو ئەوانىتر باشتەر مردنى موتزارت روون دەكاتەمە.

چ پەيوەندايەتتەك لە نيوان پىشكىنى مردنى موتزارت و تەھرى "گەشەسەندنى چەشەكان" دا ھەيە؟ ئەو پىرسىارە بەھۆى شەش ئاكام وەرگرتەمە وەلام دەدرتەمە.

1. ھەر وەك گىربەر "Gerber" (۱۸۹۸) روونى كىردۆتەمە، شەكل و دەموچا و گۆي سى كۆمپونىست لئوپولد "Leopold"، وولفگانگ ئامادئوس "Wolfgang Amadeus" و فرانس زاوەر موتزارت "Franz Xaver Mozart" زور وەك يەكتر دەچوون. ئەمە نىشانى دەدا تايەتمەندى سەير و سەمەرى ئاناتومى وەك فۆرمى ئاساسى گۆي، دەتوانن وەك مىرات بۇ وەچەكانى داھاتو راگۆيزرئىن. لىھاتووى مۇسىقايى ياخود "بلىمەتى" بە ھەمان شىوہ لە باوكەمە بۇ كورەكى گۆزراوتەمە، بەلام بە كاردانەمە جياواز: لئوپولد كۆمپونىستكى ئاساسى، وولفگانگ ئامادئوس كۆمپونىستكى مەزن و فرانس زاوەر موتزارت لە سەرووى كۆمپونىستكى مامناوندى جىي گرتبوو. تايەتمەندىيەكان لە رىگاي ژىنئىبكيەمە بە وەچەكانى داھاتو بەمىرات گەشتەمە. (۹ وىنە)

وینەى ۹

2. لهو سەردەمەدا له ۶ تا ۷ منډال رەنگە تەنیا دوویان بەهۆو نەخۆشیی منډالییەوه گیانیان ڕزگار بوايه و زوربەیان پێش ئەهوى بگەنە تەمەنى مێرمندالی، زۆر جار بەتایبەت بەهۆی نەخۆشیی هەوکردنى ئەندامانى لەشەوه دەمردن. ئەگەر له ڕوانگەى بیۆلۆژیکییەوه فۆرمۆلەى بکەین: هەلێژاردەى سرووشتى، مەروڤى لاوازی ناو کۆمەلى هۆمۆسایپینس لەناو دەبات (پرەنسیپى خۆسازگارکردن لەگەل ژینگە و ئەو میکرووب و باکترییانەى تێیداىه بۆ درێژدان بە ژيان).

3. دایک و باوگ کاتى لەدایکبوونى یەکەم منډال تەمەنیان ۲۵ سالان بووه و له تەمەنى ۳۰ تا ۳۶ دوايین منډالیان له دایک بووه. درێژەى کاتى هەر وەچە بۆ مەروڤ له سەدهى ۱۸ دا نيزیکەى ۳۰ سال بووه: بە شێوهى مامناوەندى هەر سێ دەیه منډالیکی نوێ یاخود نەهە یەك له دایک بووه و دواى مردنى پینشینیانى، جێى ئەوانى گرتۆتەوه.

4. ڕیز و زنجیرهى ڕەچەلەك (وەچەى بەردەوام) دەتوانن نزم بنهوه و دواتر به تهواوی لێك هەلێژین، ئەگەر بێت و ژمارەى منډالان به ڕادهى كەمترینى خوارموى خۆى بگات،(ڕووداوى

لەناوچوونی پلە بە پلە). بەهۆیەیی لە سێهەم و مەجەدا ئیتر منال
نەهاتوونەتە سەر دنیا یاخود لە دایک نەبوون، بنەمالەیی
"موتزارت" بە هۆی مردنی هەر دووک کورمەکانی و مەجەیان
لەناو چوو.

5. دوکۆمینتەکردنی رووداوی میژویی لەسەر رابردووی دوور،
دەبنە هۆی دۆزینەوهی ئەزموونی گەلیک روون. بۆ وینە بە
دوکۆمینت کردنی رووداوەکانی ژبانی ئامادئوس موتزارت لە
راستیدا ئەمرو دەرئین کە ئەو مروڤە لەو سەردەمەدا ژیاوه و لە
روژی ٥ی مانگی دوازدهی ساڵی ١٧٩١ دا مردووه. سەرەرای
ئەوهی ئەمرو ئیسکە پەیکەر (ئیسکلایت) و قەبرەکەیی نادیارە،
دەتوانین بە راشکاواییهوه بلین ئەو مروڤە لەو سەردەمەدا ژیاوه
و بوونی بووه.

6. وەك ئەزموونەندییەکی گشتی، دەکرێ بەو شیوهیە فورمولەیی
بکەین: تئۆری زانستی هەوڵی شیکردنەوهی رووداوی
راستەقینە دەدەن. لێره تئۆری مردنی موتزات بەهۆی
دوکۆمینتی کۆکراوه، چۆنیەتی ژبانی روون دەکاتەوه. بەلام
ئەگەر لە داهاوودا بەلگەییەکی نوێ بێتەگۆری و دژ بە
روونکراویە راوهستی، دیاره بە پێی بەلگە نوێیەکی هەلس و
کەوتیکی نوێی لەگەڵدا دەکریت.

دریژەیی هەیه ...